Johanna Lammi-Taskula

20.9.2021

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.

THL kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi perhevapaauudistusta koskevasta hallituksen esityksestä. THL katsoo, että esitetty uudistus on askel oikeaan suuntaan kohti perhevapaiden ja lastenhoidon tasaisempaa jakautumista vanhempien kesken sekä sukupuolten tasa-arvoa työelämässä ja perhe-elämässä.

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

THL pitää perusteltuna, että raskaana olevalla on oma erillinen päiväraha, joka alkaisi 30-14 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Raskausrahan joustavoittaminen helpottaa erityisesti yrittäjien vanhempainpäivärahojen käyttöä. THL pitää myönteisenä, että esitykseen on lisätty maininta työnantajan työturvallisuusvelvoitteesta työntekijän ja työnantajan sopiessa vapaan ajoittamisesta.

THL pitää myönteisenä, että ansiosidonnainen vanhempainvapaa pitenee vajaalla kahdella kuukaudella. Tämä on tärkeää pikkulapsiperheiden toimeentulon kannalta, ja samalla vähenee tarve kotihoidon tuen käyttöön. THL katsoo, että vapaan tasajaon vanhempien kesken asettaminen lähtökohdaksi parantaa naisten asemaa työelämässä, ja isän luovuttamattoman vapaakiintiön piteneminen lähes neljään kuukauteen vahvistaa isien vanhemmuutta sekä sukupuolten tasa-arvoa.

THL pitää hyvänä, että terminologian muutoksen myötä (ei enää puhuta äideistä ja isistä vaan vanhemmista) lainsäädäntö kohtelee erilaisia perheitä samalla tavalla riippumatta vanhempien sukupuolesta. Samalla on kuitenkin varmistettava, ettei tietoisuus hoivan ja vanhemmuuden jakautumisen sukupuolittuneista käytännöistä hämärry. THL edellyttää, että vapaiden käytön tilastointi on edelleen toteutettava niin, että voidaan seurata äitien ja isien vanhempainvapaiden käyttöä ja sen muutosta vapaan eri osien tasolla.

THL pitää hyvänä, että molemmille vanhemmille ehdotetaan maksettavaksi korotettua vanhempainpäivärahaa. Pulmallista on kuitenkin korotuksen kohdentaminen kolmelle ensimmäiselle vapaaviikolle, joita käyttää jo nyt valtaosa isistä usein yhtä aikaa äidin kanssa, joten kannustin ei välttämättä lisää isän itsenäisen vapaan käyttöä. Kannustin ei myöskään kohdistu niihin isiin, jotka eivät saa ansiosidonnaista päivärahaa ja jättävät muita useammin vapaan pitämättä (esim. opiskelijat tai työttömät). THL ehdottaa, että korotettua päivärahaa tulisi maksaa isän itsenäisen hoitovastuun kannustamiseksi vain niiltä päiviltä, joita ei pidetä yhtä aikaa toisen vanhemman kanssa.

THL pitää myönteisenä, että vanhempainrahan käyttö tulee joustavammaksi, kun molemmat vanhemmat voivat perheen tilanteen mukaan käyttää vanhempainrahapäiviä useissa eripituisissa jaksoissa ja myös osa-aikaisesti siihen asti, kun lapsi täyttää kaksi vuotta. Tämä helpottaa erityisesti yrittäjien, itsensä työllistäjien, työttömien ja opiskelijoiden mahdollisuuksia käyttää vanhempainpäivärahaa. THL pitää hyvänä, että lausuntokierroksella annetun palautteen myötä vanhempainrahan maksaminen osittaisena ei kuluta kokonaista vaan puolikkaan päivän, jolloin käyttämättä jääneen puolikkaan voi siirtää myöhemmin käytettäväksi.

THL katsoo, että naispuolisten työntekijöiden työnantajille maksettava 2 500 euron kertakorvaus vanhemmuudesta aiheutuvista kustannuksista tulisi maksaa kaikista työntekijöistä, kun tavoitteena on merkittävästi lisätä ei-naispuolisten työntekijöiden vapaiden käyttöä.

Johanna Lammi-Taskula

20.9.2021

Laki varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja koskevan lain muuttamisesta

THL katsoo, että lapsen oikeuden samaan varhaiskasvatuspaikkaan säilyminen enintään 13 viikon poissaolon ajan vanhemman käyttäessä vanhempainrahaa on vastoin uudistuksen perusajatusta vanhempainrahapäivien tasaisesta jakamisesta molempien vanhempien kesken. 13 viikon jakso kattaa isän luovuttamattomat vanhempainrahapäivät, mikä voi ohjata isiä pitämään vain nuo 13 viikkoa ja luovuttavan loput kiintiöstään äidille. Lapset joutuvat eriarvoiseen asemaan, jos varhaiskasvatuspaikka menetetään isän pidemmän vanhempainvapaajakson takia.

Laki työsopimuslain ja laki merimiesten työsopimuslain muuttamisesta

THL pitää pulmallisena, että työsopimuslakiin ehdotettujen muutosten valossa vanhempainvapaiden käytön joustavuus on huomattavasti rajallisempaa kuin sairausvakuutuslain muutosten valossa. Tämä merkitsee vähäisempää joustavuutta vanhempainpäivärahojen käyttäjien enemmistölle eli työsuhteessa oleville. THL ehdottaa, että mahdollisuuksia osa-aikaiseen vanhempainvapaaseen lisätään velvoittamalla Ruotsin tapaan työnantaja tarjoamaan 75 % työaikaa yhdistettynä osa-aikaiseen vapaaseen, jos vanhempi näin haluaa.

THL pitää pulmallisena, että työssäoloaikaehto säilytetään osittaisen hoitovapaan saamisen edellytyksenä. Tämä rajaa pois osa-aikatyön tekemisen mahdollisuuden niiltä vanhemmilta, jotka ovat menossa uuteen työpaikkaan vanhempainvapaan kanssa lomittain tai sen jälkeen. Kun uudistuksen tavoitteena on lisätä joustavuutta ja osa-aikatyön mahdollisuuksia, tulisi työssäoloaikaehdon merkitystä arvioida.

Vaikutusten arviointi

Vaikutukset julkiseen talouteen: THL katsoo, että uudistuksen arvioidut lisäkustannukset (80 milj.) olisi tarpeen suhteuttaa vanhempainpäivärahoista nykyisin aiheutuviin kustannuksiin, jotta lisäkustannusten merkittävyyttä voidaan arvioida. THL muistuttaa, että vanhempainpäivärahojen kustannukset ovat laskeneet 15 prosenttia vuodesta 2015 vuoteen 2019 vuosittain syntyvien lasten lukumäärän jyrkän vähenemisen seurauksena, vaikka pidempiä isyysvapaita käyttävien isien osuus on samaan aikaan kasvanut.

Muut yhteiskunnalliset vaikutukset: THL katsoo, että uudistuksella on vaikutusta lapsiperhepalveluiden, erityisesti äitiys- ja lastenneuvolan toimintaan, joka on oleellisessa asemassa uudistuksen toimeenpanossa ja omalta osaltaan tukemassa uudistuksen toteutumista.

Vaikutukset lapsiin ja perheisiin: THL toteaa, että uudistus toteuttaa lapsen oikeutta molempiin vanhempiin ja vahvistaa lapsen vuorovaikutusta molempien vanhempien kanssa. THL toteaa, että vaikka mahdollisuus siirtää vanhempainrahapäiviä toiselle vanhemmalle ei tiukasti ottaen tue tasa-arvoista vanhemmuuden jakautumista, se voi olla perheen talouden ja näin ollen lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeää. Jos toinen vanhempi ei pidä lainkaan vanhempainvapaata, ilman kiintiöstä luovutettavaa osuutta perhe saisi ansiosidonnaista vanhempainpäivärahaa vain runsaan puolen vuoden ajan.

Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon: THL katsoo, että uudistus lisäisi sosiaaliturvajärjestelmämme perusperiaatteen mukaisesti vanhempien mahdollisuuksia päättää vapaiden käytöstään yksilöinä riippumatta sukupuolesta; uudistus vähentäisi vanhempien riippuvuutta toisen vanhemman valinnoista ja kannustaisi pohtimaan vapaiden käyttöä itsenäisesti. THL katsoo, että vanhempainrahan maksamista korotettuna 16 ensimmäiseltä arkipäivältä sekä äidille että isälle ei voida pitää tasa-arvoisena, koska äidille maksetaan korotettuna myös 40 raskausrahapäivää mutta isälle vain 16 vanhempainrahapäivää.

Arvioimatta jäänyt vaikutus: THL katsoo, että hallituksen muuten kattavassa esityksessä ei tuoda esille vaikutuksia maahanmuuttajaperheisiin. Perhevapaat jakautuvat hyvin epätasaisesti vanhempien kesken perheissä, joissa vanhemmat ovat syntyneet EU:n ulkopuolella, mutta isämyönteisellä perhevapaapolitiikalla kuten kiintiöillä ja korkealla etuudella sekä joustojen lisäyksellä voidaan lisätä vapaiden käyttöä myös maahanmuuttajaperheissä (Tervola ym. 2018). Ehdotetut muutokset voivat siis hyvinkin lisätä sukupuolten tasa-arvoa myös maahanmuuttajaperheissä, vaikka kotihoidontuki todennäköisesti vaimentaa muutoksia, sillä erityisesti pakolaistaustaiset äidit käyttävät pitkiä kotihoidontukikausia.

Hallituksen esityksen toimeenpano ja seuranta

THL pitää tarpeellisena aktiivista tiedottamisesta uudistuksesta sekä vanhempien neuvontaa mm. Kelan ja neuvoloiden toimesta sekä tiivistä ja pitkäjänteistä tutkimusseurantaa vapaiden käytön kehityksestä, jotta voidaan arvioida uudistuksen tavoitteiden toteutumista. Kelan tilastointi tulee jatkossakin toteuttaa niin, että voidaan seurata äitien ja isien vanhempainvapaiden käyttöä ja sen muutosta vapaan eri osien tasolla.

Muut kommentit

THL katsoo, että hallituksen esityksessä on kiitettävän laajasti hyödynnetty tutkimus- ja tilastotietoa nykytilan kuvauksessa, muutosten perusteluissa ja vaikutusten arvioinnissa.

Pääjohtaja Markku Tervahauta

Johtaja Tiina Laatikainen